

КОНСТАНТИНОВА, Цанка (*София, България*)

**ТРАДИЦИОННИ И МОДЕРНИ ФОРМИ НА
СДРУЖЕНИЯ И ТЕХНИТЕ НАИМЕНОВАНИЯ В
СЕВЛИЕВО И СЕВЛИЕВСКО
(края на XIX – началото на XX в.)**

**Traditional and modern forms of associations and
their denominations in the town and region of Sevlievo
(the end of 19th and the beginning of 20th century)**

Social organizations and different association, by support of government bodies, during the period mentioned gave their contribution to economic and cultural development of Sevlievo Region. Their regulations, returns, manuals, etc. are an evidence for transition from traditional forms to new ones and requirements of civil society. From handicraftsman guild organizations, library and cultural centers, cultural and educational associations, after Bulgaria's Liberation in 1878 modified social forms of self-organization of population in material and spiritual life appeared in the region, such as social, mutual-aid, red-cross, professional, musical, sport, student, abstainer, joint-stock, commercial, credit and saving societies, consumer and production co-operatives, countrymen unions, brotherhoods, etc. Together with governmental public institution presence, they are initiators of a number of public activities in Sevlievo region and satisfy important social and cultural needs in accordance with the changes in way of life in the industrial society during the period before and between the two world wars. The semantics of names of these communities is related with the educational, economical and organizational status and with their public activities, aimed to a favor of society or to different groups of it. During the time some names have been changed because of interruption of their activities, recommencement or expansion, merging and transformation. However in the motives of their naming positive mood for co-operation, future activities, religions values, patriotic impulses of national and local coverage are reflected, as well traditional culture, life style and language communication.

Keywords: naming, reading-room, school, association, cooperative

1. Акционерно младежко спестовно дружество „Бъдащност” / Севлиево акционерно дружество „Бъдащност”. Според *Отчет на д-вото за 1905 г.*, приет на 30.1.1906 г., то е основано на 29.12.1889 г. Управителен съвет (УС): Р. Н. Стойков (председател), Ст. Пастухов и Ив. Н. Пъчев, П. С. Томев (деловодител), Т. х. Иванов, Н. И. Карастойчев (касиер), Ив. Ил. Чонков; проверителен съвет (ПС) – от П. Ненов (по-късно председател на настоятелството на д-во „Развитие”), В. К. Вълев и В. Ив. Манев. В *Отчета за 1907 г.*, приет на 10.2.1908 г., броят на акционерите се е увеличил от 949 на 992. В УС влизат: д-р Т. Хинков (председател), Р. Стойков (подпредседател), Н. Карастойчев (касиер), Н. Белберов и Ив. Н. Пъчев, П. С. Томев и Ст. И. Пастухов (деловодители); в ПС – В. К. Вълев, В. Ив. Манев (съветници) и П. Ненов. В *Устав на д-вото*, приет на 9.3.1914 г. и утвърден от Севлиевския окръжен съд с № 809/30.3.1914 г., се съдържа типов акционерен билет за притежаваните акции на отделен член на д-вото, заверка от председателя и касиера за внесената сума и лихвите по нея. Посочено е, че то започва дейността си на 1.1.1914 г. и е продължител на *Севлиево младежко спестовно д-во „Бъдащност”*, основано с указ № 297/29.12.1889 г., преустроено и утвърдено с определения на Севлиевския окръжен съд с № 1300/13.11.1898 г. и № 218/20.4.1903 г. Същото се преименува в *Севлиево акционерно д-во „Бъдащност”*, което продължава съществуването си за срок още от 20 години и има за цел да извършва всички търговски и банкерски операции. Дружеството притежава основен капитал от 500 хиляди златни лева, разпределен в 5000 акции, с номинална стойност по 100 лв. за всяка акция. В неговия печат е изобразена котва – знак, който символизира надеждата за спасение. УС: председател д-р Т. Хинков, подпредседател Ст. Ив. Пастухов, касиер Н. Ив. Карастойчев; членове: Иван Н. Пъчев, Н. М. Белберов, Ив. П. Койчев и Ст. Г. Кънчев. На 15.3.1925 г. е приет *Годишен отчет на д-вото за 1924 г.*, който включва доклад на ПС и покана на УС в състав: председател Никола М. Белберов, подпредседател д-р Иван Хр. Дандолов. Следват отчетите му за годините 1927 и 1928.

* Съществителното *въдъжничество* се среща във възрожденската книжнина в книгата „Галерия из Монтионовски премии за добродетел и подвиги самоотвържения, в прости разкази ради юношества от Густава

Дезесара”, преведена от руски език от Сава Радулов и издадена в 1857 г. в Одеса, типография на П.Францов. **Бъдъщност** вместо **бъдещност** откриваме и в списание „Български книжици”, 1859, кн. 10, ч. II, с. 315: „вѣдѣщностъ-тъ ще предѣлни и почерпе от нѣкои списанія повече, от някои по-малку, а от някои нищо...” Наименованието на д-вото „*Бъдъщност*” / „*Бъдащност*” произлиза от гл. *бѣда* (от *сѣм*); стб. *вѣдѣ*, с произв.: *бѣден*, *бѣднина*, *бѣдеиц* (побългарено от рус. *будущий*), *бѣдеицност* (БЕР 1, 1971:96-97); при *бѣдѣицност* – второто -ѣ- е под влияние на предходното -ѣ-, вместо очакваното -е- (което ще бѣде или ще се осъществява занапред). Към това название са прибавени и прилагателните *акционерно*, *младежко* и *спестовно*. Първото се отнася до документ за парично участие в д-во, банка, предприятие и др., а следващите – за спестявания и собственици на акции на млади дружествени членове. Срв. *Шуменско акционерно спестително д-во „Бъдъщност” (1911)*, *Икономическо д-во „Бъдъщност”, Ст. Загора (1886)*, *Второ акционерно спестително д-во „Бѣднина”, Силистра (1897)*, *Независимо работническо кожухарско д-во „Бѣдеице”, София (1926)*; *Първо Софийско взаимноспомогателно цветопродаваческо д-во „Бѣдеице” (1926)*.

Във втория вариант на названието се съдържа и произв. от селищното име (СелИ) *Севлиево*. Според Н. Ковачев (Ковачев 1970а:259-277; същият 1961:91-92, 127; същият 1967:263-287) в името на града вероятно се крие название на преселници сърби откъм Македония или на българи от Западните покрайнини – от *сърби*, византийското *серви*, араб. *серфи*, като първоначалното значение на *Серви* се е смесило със *селви* ‘кипарис’, което било по-понятно и от него българското население е създало с топонимична наставка -ово, *Севлиово*, *Севлиево*. И така от едно *Сърбе*, *Сърби* турците са го видоизменили в *селви* и оттук *Севлиово*, *Севлиово*, с метатеза, където *Севли* е официално турско название на *Севлиево*. Тълкувания на името на града (от кипарисовиден *кавак* – пирамидална тополя или от *каваци* – брястове) вж. при Ганев 1967:199; Вълчанов 1942:3-9, а Н. Гализов (1967:168-170) прави преглед на изследванията за наименованието на града: В. Беязов, Н. Ганев, П. Данков, Х. Вълчанов, Н. Ковачев. Според него името произхожда от *Сюлюова* (*Сюлюкова*), където *сюлюк* означава пиявица, охлюв или по името *Селвиер* – *Селви*, докато В. Шанов (1967:203-205) счита, че то идва от ар. *селви* – особен род пъдпъдъци.

2. *Севлиево читалище „Росица”/Севлиево ползотворно дружество „Развитие”/Севлиево дружество „Развитие”/Севлиево народно читалище „Развитие”*. Читалище „Росица” в Севлиево е образувано още преди Освобождението, през 1870 г. В него за кратък срок се записват до 150 членове. Взема дейно участие в подготовката на революционната борба и става революционно гнездо, особено когато за негов председател е избран Стефан Ив. Пешев, който, заедно със значително число членове на читалището, загива в Априлското въстание през 1876 г. (Кондарев и др. 1972:290). Настоятелството, според *Устава му от 1897 г.*, включва: председател Ив. Златев, подпредседател Т. Хинков, секретар Г. Данков, съхранител Н. П. Симеонов, ревизори Харалан Медарев и Гочо Н. Монеv. В *Отчет на Севлиевското д-во „Развитие” за 1913 г.* е записано, че приходите за с. г. са постъпили от група граждани и любители, от д-вата „Пчела” и „Бъдъщност” и от наследниците на покойния майор Б. Биячев. Разполага със собствена сграда и библиотека и строи театрален салон и има на свое име текуща сметка в Севлиевската земеделска банка. До края на отчетната година дружествените членове са 182 души. Отчетът се представя на общото годишно събрание на 4.7.1914 г. в помещението на Хаджистояновото училище от настоятелството с председател П. Неноv.

* Н. Ганев (1967:191) подчертава, че в повестта на Владислав Граматик, в която се говори за пренасянето на мощите на Св. Иван Рилски от Търново в София през 1469 г., река *Росица* е наречена *Росита*. Със същото име я срещаме и във всички стари западноевропейски карти. Името *Росица* за пръв път се споменава в началото на XIX в. в „Землеописанието на Неофит Рилски” (1835 г.), където е казано: „Севлиево е градец малък под планината у равно място, край Росица река разположен”. За най-старото пък название на Росица има известно основание да се смята, че в тракийско време се е казвала „Лигин”. Названието съдържа произв. от СелИ (*Севлиево*), както е отбелязано по-горе. По-подробно следва да се разгледа наименованието на река *Росица*. Вл. Георгиев (1960:36) припомня, че по-старото ѝ име е било *Росита* (в писмени паметници от 1479, 1568, 1685 г.). Тая форма (*Rosita*) има точни съответствия в старопруски *Rossiten* (1387 г.) и в летонски (латишки) *Rasite*. Старата наставка *-uma* е била заменена през последните 2-3 века

с обикновената наставка *-ица*, т.е. името е било преобразувано от *Росита* в *Росица*, което е свойствено на славянските езици, срв. речните имена (РечИ) *Росица* (Сърбия), *Rosice* (Чехия), от ие. **ros-*, с разширение *s* от ие. **er(e)-*, което е във връзка с **rei-/*toi-/*reu-/ru-* ‘тека, ръся’ (БЕР 6, 2002:328). За славянския произход на подобни РечИ вж. и при Ив. Дуриданов (1958:209 и сл.). Този начин на образуване според Вл. Георгиев прави доста вероятно предположението, че името *Росита* е от тракийски произход, т.е. етимологията на названието *Росита*, по-късно *Росица*, е сигурна; името може да бъде тракийско или славянско. Срв. *Горна Росица*, село в Севлиево. Дружеството приема и определението *ползотворен*, което загатва за намеренията на създателите му да работят за обществена полза, с добри и желателни последици, а името му „*Развитие*” – за дейност, която носи напредък, усъвършенстване. Тази културно-просветна институция наистина с годините ще се разширява, увеличава и напредва, като към нея ще се уреди и градска библиотека и театър, а д-вото ще се преобразува в *Севлиево народно читалище „Развитие”* и ще издава вестник – „народопросветен и информационен седмичник”, със същото име (1927–1946). То се нарича и „ученолюбиво” и това не е случайно, като се имат предвид традициите, поставени от Севлиевското педагогическо училище. „*Развитие*” ще се именува и читалището в с. Горско Сливово, Севлиево. Срв. *Пещерско ученолюбиво д-во „Развитие”*, Пловдив (1895), *Ученолюбиво д-во „Развитие”*, Враца (1898); *Читалище „Саморазвитие”*, Елин Пелин (1896) и в с. Боженица, Трънско (1925); *Читалище „Развитие”*, Берковица (1926), *Женско благотворително просветно д-во „Развитие”*, Видин (1925).

3. Севлиево ловчийско (ловджийско) дружество „Гълъб”. В Устава на д-вото от 1897 г., отпечатан в Севлиево от скоропечатницата на А. Цанков и съдържащ 14 страници, е упоменато, че за председател е избран Илия С. Денчев, а за деловодител – Н. П. Симеонов. Известно е, че първият ловен кръжок у нас е основан през 1884 г. в Търново, по-късно *Ловно-стрелческо д-во „Сокол”*. Със същото име е създадена в София през 1898 г. и Ловно-стрелческата организация, с цел да организира ловния спорт в България.

* Названието на д-вото е идеоним, от *гълъб*, стб. *голѣвъ* (БЕР 1, 1971:301). Тази птица е със сивобял цвят, белег на плодовитост и свобода;

според християнството пък белият гълъб е символ на Светия Дух, на чистотата и мира. Определението към него се отнася до *лов* (на дивеч) или до *ловец*; *ловен*. Други подобни д-ва приемат името на птицата *сокол*, която е с много силно зрение (прен. за храбрец, юнак) или *ястреб* – едра граблива птица, подобна на сокол. Тези д-ва са избрали за свои емблеми птици или други животни, познати от древни времена, символизиращи жизненост, за да подчертаят принадлежността си към ловната организация в България и заниманията на своите членове в ловни групи или дружини. Срв. *Ловчийско стрелческо д-во „Сокол”, Русе (1898)*, *Брезнишко ловджийско д-во „Ястреб”, Трън (1897)*, *Спортен клуб „Ястреб”, София (1926)*; *Околийско ловчийско-стрелческо д-во „Елен”, Казанлък (1898)*.

4. Табашко спестовно дружество „Росица” – Севлиево. 1 юли 1898 г. е датата, когато влиза в сила неговият устав, утвърден от Севлиевския окръжен съд с определение № 1240/24.11.1898 г., отпечатан също в скоропечатницата на А. Цанков на 20 страници. Настоятелство: председател Ботю Ханчев, подпредседател Ив. Ст. Боев, деловодител Христо П. Пантев, помощник-деловодител И. Н. Дипчиков, касиер Петър Ватев, съветници Ст. Г. Нерезов, Мичьо Николов. По предмет на дейност – професионално сдружение, основано на 1.1.1895 г., което се отнася към кожарската промишленост и към спестовно-кредитните д-ва. В това отношение в Севлиево има силни и трайни традиции. За занаятчийството в турско време пише Харалан Вълчанов в сборника за Севлиево (Вълчанов 1942:141-146): „В цяла Северна България нямаше други табаци, освен в тези градове (Ловеч, Габрово). Севлиево се беше прочуло с обработването на дребните кожи, които повечето ги оставяха полуобработени и така се изнасяха предимно в Австрия през Виена... В тези времена, казва се, че средно годишно са постъпвали около 30-40 хиляди лири. За това табашкият еснаф се считал за най-богат и състоятелен и най-жизнерадостен... След Освобождението видният наш съгражданин, покойният Димитър Кара Иванов основа кожарска фабрика, дето се обработвал гьон, юфт и разни други кожи, а така също и работилница за гьон. Тази фабрика беше една от най-главните доставчици на обуща за нашата армия”. През 1884 г. Севлиевската постоянна комисия предлагала на Общинския съвет да се открие кожарско училище в града, но

габровци ги изпреварват и те го откриват. През 1885 г. правителството поканва Севлиевската община да построи няколко здания като образец за табашки фабрики, но Общинският съвет решава да стане това, само при условие, ако се отпусне заем от 30 000 лева за 10 години. Развитие на кожарската промишленост има и в градовете Габрово, Русе, Ловеч и др.

* Името на д-вото е по РечИ *Росица*, вж. по-горе. Допълнителното определение „табашко” показва неговата професионална насоченост, от тур. *tabak* ‘кожар; щавач на кожи’, като с този занаят от векове се е занимавал кожарско-табашкият еснаф и самата махала в града се е наричала *Табашката*. Срв. *Табашко занаятчийско сдружение „Св. Никола”*, *София (1925)*, *Кожарско акционерно д-во „Пенчо К. Бонев”, Габрово (1921)*, *Независимо работническо кожухарско д-во „Бъдеце”, София (1926)*.

5. Търговско общарско дружество „Постоянство” – Севлиево. Според *Устава на д-вото на общарите от 1899 г.* то е основано в 1896 г., а утвърдено с Височайши указ № 17/8.3.1896 г., изменен и одобрен с определение № 1130/23.12.1898 г. на Севлиевския окръжен съд и влиза в сила от 1.7.1898 г. УС: председател Ив. Н. Войников, подпредседател Ст. Аврамов. Сведения за чехларския еснаф в тази чаршия на Севлиево или т.нар. „чехларска реста” в турско време, дава отново Х. Вълчанов (Вълчанов 1942: 150-151): „След табашкия, терзийския и бакалския еснаф, на четвърто място идвал папукчийският... Този еснаф е имал най-голяма работа с табашкия еснаф, който много напреднал и е изработвал кожения материал за общарите... Този еснаф е правил дарение на читалище „Развитие”, за болницата, направил е гирани (кладенеца) в гробищата, а Димо Антонов е подарил 30 000 лв., лихвите от които да се дават на бедните общарски семейства.” Този занаят се нарича още чехларски (кундурджийски, при който всички тия занаятчий работят в около 50 дюкянчета, от двете страни на тясна двуметрова уличка, наречена „чехларската (общарската) реста”. В списък на севлиевските общари (в края на 70-те години) са включени 54 имена. Докато табашкият еснаф произвеждал значително количество стока за външния пазар, за износ, чехларският бил обърнат изключително към вътрешното потребление, към обмяна между града и околните села (Паскалева 1967:22).

* Названието е също идеоним, съдържащ думата *постоянство*, и говори за перспективата и програмата на д-вото, както и за намеренията

на неговите създатели за дълготраен, а не временен акт на образуване на това сдружение. Както *постоянството* е ценна черта на човешкия характер или на дадена дейност, така и д-вото, за да се развива във времето неизменно и непрекъснато, следва да проявява твърдост и постоянство в отстояване на целите и задачите си. Срв. *Обущарско сдружение „Янтра” – Търново (1925), Акционерно д-во за механическо производство на обща Фабрика „Бизон” – Габрово (1922), Спестовно д-во „Постоянство” – Казанлък (1895), Ломско гражданско читалище „Постоянство” (1854), „Читалище „Постоянство” – с. Одаите, Търновско (1927).*

6. Българско дружество „Червен кръст” – СевлиеВСки клон. Българският червен кръст (БЧК) е доброволна организация, която е част от международното червенокръстко движение и се ръководи от неговите основни принципи: хуманизъм, безпристрастност, неутралност, независимост, доброволност, единство и универсалност. В годишното събрание на д-вото, станало на 20.1.1908 г., се взема решение да се отпечата *Отчетът за дейността на клона за 1907 г.*, с кратки бележки за историята на д-вата на Червения кръст, първоначално наречени „дружества за подпомагане”, основани към международната организация в Женева на 14.10.1863 г., а самата организация е създадена на 22.8.1863 г. България също влиза в Женевската конвенция и основава свое национално д-во „Червен кръст” в 1885 г. До 1908 г. то наброява 38 клона. Неговият СевлиеВСки клон е създаден през м. август 1898 г., с 25 члена и първо настоятелство: д-р Н. Дунев, председател, Хр. Драганов – подпредседател, Кръстю Согиндолски, деловодител-ковчежник. През 1905 г. членовете му наброяват 170, а през 1907 г. намаляват на 31 души – едни от членовете са се изселили от града, други се считат само за спомогателни членове, трети се отказват заради членския внос. „Но нека дружеството в града ни се крепи и поддържа, та макар и да куца, но да не умира, защото, за честта на България, то трябва да съществува и в даден момент да прояви своето съществуване, а в такива моменти българският народ е щедър и податлив и умее да прави жертви”. Настоятелство: председател – полковник Каданов, подпредседател – Сава Хр. Генев. В Народната библиотека – София се съхраняват *Отчети на Българското д-во „Червен (Червения) кръст” – София* за годините 1903–1904, 1905–

1906, 1908–1909, 1915–1920, 1928–1929. Например в *Отчета* за 1903–1904 г. са дадени имената на членовете на настоятелствата, включително и в новооткритите му клонове в България, като Тревненския клон, с председател д-р Ив. Бургуджиев.

* Наименованието е калка на името на Международната хуманитарна организация La Croix-Rouge (Червен кръст), а нейният символ е взет от знамето на Швейцария, с обърнати цветове – вместо бял кръст върху червен фон – червен кръст върху бял фон. Той е трябвало да бъде единственият символ, приет от конвенциите на Женева (22.8.1864 г.), обаче Османската империя сметнала през 1876 г., че става въпрос за християнски символ, който ѝ напомня емблемата на кръстоносците, и тогава била създадена емблемата на Червения полумесец (Le Croissant-Rouge), приет през 1929 г., така че членовете на общността трябва да избират една от двете емблеми (Emblemes de la Croix-Rouge). В Устава на Международната организация на Червения кръст, главно за подпомагане пострадали от война или други обществени бедствия, е записано, че жителите, които помагат на ранените, се обявяват за неутрални и като белег, че са обявени за неутрални местата, предметите и лицата, служат бялата медицинска чанта и знакът „червен кръст“ (Съставянето 1887:6-7; Мангачев 2008:16-17), а *червенokrъстecт* се нарича членът на тази организация. В името влиза и прилагателното *червен* ‘който е с цвят на кръв или напомня подобен цвят’. Изразът „червен кръст“ се среща през 1867 г. във „Всеобща история“, с. 86: „По един червен кръст, пришит на гръди и на рамо, разпознавали са онѣ, кои-то дали обѣщаніе да иджѣ да ся бѣжѣть съ мюслиманы. Тѣк зарад Господній кръстѣ...” (Възрожденски архив – Институт за български език).

7. Севлие夫ка дружба / Севлие夫ски cговор в София / Севлие夫ско благотворително културно-просветително дружество „Росица” в столицата София. Сред многообразието от д-ва, които представляват съществен елемент на българската градска култура, земляческите организации се отличават с качеството си на своеобразен медиатор между традиционното и гражданското общество (Василева 2005:82). По инициатива на Х. Вълчанов през 1903 г. в София се основава д-во „Севлие夫ка дружба” за „сближение и опознаване на живеещите в София севлие夫ци”, но същото има кратък живот (Ковачев 1967:263-287). На

19.2.1906 г. се свиква ново учредително събрание, на което се избира ръководство с председател Петър Пешев, подпредседатели д-р Ст. Цонев и Ст. Хр. Генев. В приетия и отпечатан *Устав през 1907 г.* е посочено: „Целта на дружбата е: а) да развива и закрепва между членовете си сближение и граждански добродетели; б) да се грижи и подпомага за проучване на гр. Севлиево в историческо, етнографическо и езиково отношение, и да поддържа връзки с родния си град”. На 15.2.1922 г. дружбата се подновява, но под ново име „*Севлиевски сговор*”. В неговия устав за 1922 г., отпечатан в печатница „Витоша” в София и съдържащ 8 страници, въпреки разширяване обсега на целите, точка „б” от устава на Севлиевската дружба се запазва. Новоизбраното ръководство с председател инж. Г. Хр. Генев и подпредседател С. Ив. Братованов развива значителна дейност, започва издаването на сп. „Севлиевски сговор”, но за съжаление списанието не излиза след I-та годишнина (Братованов 1922:21). „*Севлиевска дружба*”, „*Севлиевски сговор*” и „*Севлиевско благотворително културно-просветно д-во „Росица” в София*” са три земячески организации на живущите в столицата севлиевци, а последното просъществува до 1948 г. Повече за него вж. в *Устав на Севлиевското благотворително културно-просветително д-во „Росица” в ст. София (1929)*. Като провеждат по-масови прояви, тези културно-просветни организации (дружба, дружества и комитети) повишават у местната интелигенция интереса към издирване и запазване на документи, материали и паметници от миналото, към всестранно изучаване на родния край и към подобряване на неговото настояще. Наред с това в тях работят много местни изследователи, като: И. Г. Бакалов, Ив. Н. Марангозов, В. Х. Беязов, Н. Ганев, С. Попов, Х. П. Вълчанов, Д. П. Пачников, Н. П. Атанасов, Д. Попиванов, Ил. Великов (Ковачев 1967:266-267).

* *Дружбата и сговорът* в случая са програмни имена, отнасящи се за д-ва в голям (обикновено столичен) град, които обединяват жителите на някое по-малко селище, с просветни и благотворителни цели (БТР 1973:183). Наименованието произхожда от глагола *дружа*, който означава „другар съм с някого; другарувам с някого” и подчертава близки другарски или приятелски отношения. Дружбите обикновено носят названието на селището, откъдето произхождат. Името „*Севлиевски*

сговор” тук не е избрано случайно, а се набляга на единомислието и споразумението на членовете на организацията – тези, които живеят в *сговор* с другите и действията им са основани на разбиране, съгласие, добри чувства и отношения между тях. Срв. *Казанлъшка дружба „Розова долина”, София (1904), Ямболска дружба „Тунджа”, София (1925), Свищовска дружба, София (1925), Сливенска културна дружба „Д-р Селимински”, София (1927), Дряновско културно д-во „Роден край”, София (1923); Т.-Пазарджишко културно-просветно и благотворително д-во „Константин Величков”, София (1927), Разградска колония „Бели Лом”, Варна (1924); Македонски младежки сговор, Кюстендил (1923), Читалище „Сговор”, с. Кърлиево, Пирдопско (1925), Железничарски неутрален сговор (1924), Комитет „Родопски сговор”, Дъовлен, дн. Девин (1926).*

8. Електрическа потребителна кооперация „Енергия” – Севлиево. Уставът ѝ от 1924 г. е утвърден от Севлиевския окръжен съд с определение № 1321/3.10.1924 г., публикуван в „Държавен вестник”, бр. 140/22.9.1924 г. В чл. 2 (1) се съобщава, че кооперацията е член на Водния синдикат „Росица” – Севлиево, а в чл. 16 – на Съюза на кооперативните сдружавания в България. Съдържа и информация за УС: председател П. Илиев, касиер-деловодител П. Томов, членове Тодор Ангелов, Хр. В. Стойнов, Н. Цонев; контролен съвет (КС): председател Ст. Тошев, членове – Хр. Джоджонов, Захари Златев. Тя е една от многобройните кооперации у нас, които се занимават с електроснабдяване и електрообзавеждане.

* Значението на думата *енергия* като „дейна сила”, „сила на духа” се среща в възрожденския печат: в сп. „Летоструй” и „Читалище” (1871), в „Свобода” (1872), „Знание” (1875), „Нова България 1876”, в съчинения на Н. Бончев (1870–1873), М. Дринов, Р. Каролев, Н. Михайловски (1873), Д. Войников (1874) и др. (Възрожденски архив – ИБЕ). Името на д-вото – чрез рус. *энергия* и нем. *Energie*, лат. *energia*, от грц. *ενέργεια* ‘действаща сила’ (БЕР 1, 1971:498), не е избрано случайно, а за да подчертае напрегнатата деятелност, усилието и дейната сила и способност, която се изисква от хората, които произвеждат *енергия* за индустриални и битови цели. То се припокрива и с предмета на дейност, свързан с *електричеството*, като вид добивана *енергия* с голямо приложение в живота (за топлина, светлина, двигателна сила, съобщения и др.). Срв.

Електрическо акционерно д-во „Победа”, Казанлък (1912), Електрическо кооперативно д-во „1876 год.” – с. Батомшево, Севлиево (1924).

9. Православно добротворно-просветително братство „Покров Пресветия Богородици” – Севлиево. Според Устава на братството от 1925 г. то има за цел „да повдига и развива нравствено-религиозното чувство у народа и да го утвърждава в учението на Св. православна църква”; да осъществява взаимната православна просвета на своите членове; да организира християнски групи сред православната младеж; да подпомага морално и при възможност материално бедните и нуждаещите се енорияши – „чрез парични помощи, чрез плащане лекарска визитация и лекарства за бедните болни и чрез трапезарии”; да урежда беседи и курсове, читалня и библиотека при църквите; да се грижи за настаняване на работа на безработните бедни. Патронният празник на братството е „Покров Пресветия Богородици”, като този образ стои в печата на братството при неговия надпис. Председател е протоиерей Т. п. Петков, първи енорийски свещеник, а подпредседател – протоиерей В. п. Рафаилов. В ръководството участват и жени: Т. Ст. Терзиева и В. Станчева, Радка Д. Стойкова и Цанка Василева. Уставът е изпратен от Севлиевския архиерейски наместник протоиерей Д. Събчев на 9.7. 1925 г. до председателя на братството, одобрен от Св. Синод, по предписание на Н. В. Св. В. Търновския митрополит Филип от 26.6.1925 г.

* От *покров* ‘покривало, покривка’, праслав. **pakravъ*, **pakravā*, произв. от праслав. **pakryti*, **pakryj*¹ (в бълг. *покрива*, стб. *покрѣтити*), нгрц. диал. *поукрѣѡ* ‘дебело вълнено покривало с малко козя вълна в него’, *поукрѣѡѡ* ‘покривка’, вж. БЕР 5, 1996:484-485. *Покров Богородичен* (*Покров на Пресвета Богородица*) е православен църковен празник, който се свързва с явяването на Света Богородица в църквата във Влахерна (Константинопол) през IX в., когато градът бил заплашен от нападение. Тогава събралите се на молитва хора видели Богородица да разстила покривалото (покрова) си над присъстващите в знак на защита, след което опасността отминала и градът бил спасен от кръвопролития и страдания. Празникът се чества на 1 октомври, а християните измолват с молитва нейното застъпничество и помощ. Срв. *Самоковски девически манастир „Покров Богородичен”* (1772), *Храм „Покров Пресветая Богородици”, София* (1922); *Храм „Успение Пресв. Богородици”, Ески*

Джумая, дн. Търговище (1851); срв. и д-вата: Християнско православно братство при храма „Св. Богородица”, София (1926), Православно добротворно-просветно братство „Св. Никола”, с. Литаково, Орханйско (1925), Ученическо православно християнско д-во „Св. Ап. Павел”, Враца (1925), Православно християнско братство „Св. Иван Рилски”, Дупница (1924).

10. Севлие夫ка популярна банка (Кредитна кооперация). Представените банкови отчети от 1925 до 1929 вкл. са последователни; следват документи за годините 1931, 1933, 1934 и 1937. В *Отчета на банката за 1925 г.* е видно, че в ръководството ѝ са ангажирани Христо В. Стойнов – „дребен индустриалец”, Петър С. Москов – търговец, както и други членове с техните професии: търговец, земеделец, агроном, учител, общар, кожар, питейпродавец и др. Подробните отчети за един период от 9 години потвърждават стабилността на банката и нейното утвърдено място в стопанския живот на града. Посочени са и различни фондове, които банката организира, като фонд „Взаимопомощ” през 1937 г. В Севлиево има клон на Банка „Български кредит” – София, което е видно от съхранените документи (*Отчети за 1938, 1939, 1940 и 1941 г.*), като той се явява един от клоновете на банката в различни градове на страната – Асеновград, Айтос, Бургас и др. Тази банка е основана през 1934 г. с председател и член-делегат на УС на централата в София Коста Колев – директор на Централното управление на БНБ, подпредседател – Николай Тодоров, председател на Българската земеделска и кооперативна банка. И тук членове на ръководството са индустриалци, търговци и др. Срв. подобни аналитични имена: *Габровска популярна банка (Кредитно кооперативно сдружение) (1911), Годечка популярна банка (кооперативно сдружение за кредити и доставки) (1925), Кюстендилска популярна банка (кооперативно д-во за кредит и доставки) (1906), Свиленградска популярна банка (1928).*

11. Акционерно дружество Циглена фабрика „Напредък” – Севлиево. Уставът на д-вото от 1925 г. е утвърден от Севлиевския окръжен съд с определение № 1752/27.12.1925 г., публикуван в „Държавен вестник”, бр. 232/1925 г. Съдържа и информация за УС: председател Антон Ц. Душков, подпредседател Ненчо Томев и др. членове. Учредява

се на мястото на събирателно д-во „Циглена фабрика”, основано през 1914 г. То е едно от акционерните дружества у нас, свързано с керамичната промишленост.

* В т. нар. програмно название на д-вото е заложено желанието на неговите членове за успех, за вървеж напред, за преуспяване. Срв. *Взаимноспомогателно д-во „Напредък”, с. Нисово, Русенско (1902); Учено-любиво д-во „Напредък”, Никопол (1925); Българско читалище „Напредък”, Етрополе, Орханййско (1926); Горно-Оряховско читалище „Напредък” (1930), Читалище „Напредък”, Ески Джумая (1925).*

12. Занаятчийско дърводело-дюлгерско сдружение „Св. Апостол Тома” – Севлиево. Уставът е приет на 20.3.1925 г. и влиза в сила след утвърждаването му от Русенската търговска камара. Въз основа на Закона за организиране и подпомагане на занаятите, сдружението се състои от всички самостоятелни майстори от столарския, дърводелския, дюлгерския и бъчварския занаяти, които упражняват последния в седалищната община Севлиево (чл. 2). За редовни членове се считат, без разлика на пол, вяра, народност и поданство, всички тези самостоятелни майстори. Целта му е да поддържа и развива духа на сдружение и взаимно помагане между своите членове, да се старае да установи добри отношения между майсторите и техните помощници и да защитава интересите на своя занаят. При сдружението се основава Съвет на калфите, Занаятчийски помирителен съд и Занаятчийски спомагателен фонд. Съществуването на подобно д-во намира своето обяснение в географските особености на околията, където в нейната полска част са развити повече зърнените храни и лозарството, а в балканската част – овощарството и производството на дървен материал. Запомнено е старото турско название на Севлиево – *Тахтаджи кьой (Дъскарско село)*, което показва, че Севлиево се е развивало като център за размяна, търговия и занаяти за полското и балканското население на района. Много севлиевци се занимавали покрай другите си занаяти и с тахтаджилтък, т.е. с продажба на дървен материал (Ганев 1925:51). Той бил сечен по северните склонове на Стара планина и в близките околности на града от буковите и дъбови гори. Селяните бичели дъските в намиращите се по течението на реките Росица и Видима балкански стружни.

* Сдружението има седалище, състав, знаме, печат и покровител. Според чл. 7 от устава за патронен празник на дърводелско-строителното

сдружение се провъзгласява *Св. Тома*, който се празнува от членовете му по установения обичай (дн. на 26 април). Агионимно название, по името на един от 12-те апостоли на Исус Христос, загинал мъченически за вярата, който по професия бил строител и се счита за покровител на строителите и архитектите. Срв. *Овощарско зарзаватчийско взаимно-спомогателно д-во „Св. Тома“*, София (1926), *Орландовско православно християнско просветително д-во „Св. Апостол Петър“*, с. Орландовци, *Софийско* (1924), *Софийско юношеско православно д-во „Св. Апостол Андрей“* (1924).

13. Лозарско производително кооперативно дружество „Памид“ – *Севлиево*. В чл. 1 от устава, издаден през 1926 г., названието на двото е: *Лозарска производителна кооперация „Памид“* – *Севлиево*. Приет на 15.11.1925 г., одобрен от Севлиевския окръжен съд с определение № 1668/10.12.1925 г. и вписан в търговския регистър, публикуван в „Държавен вестник“, бр. 244/28.11.1926 г., уставът съдържа и информация за членовете-основатели: П. Ненов, П. Томов, В. Никифоров, З. Златев и др. – още 28 души. Възниква в условия, подходящи за развитието на лозарството в района, който има богати традиции. За лозарството и винарството вж. Х. Вълчанов (1942:153-158): „В турско време цялата околност на Севлиево, като се вземат старите лозя – Балък-ямаш до Вран, Крушовският баир и Белият път, всичко това е било посадено с хубави лозя за вино, ракия и хубаво грозде за ядене. Турците са сажали само лозя за десертно грозде. И понастоящем лозарството в Севлиево съставлява един поминък на населението“. Според решение на Общинския съвет през 1882 г. се намаляват питейните заведения (кръчми) от 128 на 80 и то чрез теглене на жребий, защото „са срещнали трудност кои кръчмари да съкратят и да им закрият дюкяните... Винарството в Севлиево понастоящем е модернизирено с учредяване на кооперацията „Памид“ и с направата на винарска изба“.

* *Памид* е от перс.-тур. *ramit* ‘вид грозде с лилаво-червени зърна и тънка кожа; вино от такова грозде’ (БТР 1961:712). Най-разпространеният в миналото сорт грозде в България, подходящ за консумация както в прясно състояние, така и за производството на вино. Среща се по целия Балкански полуостров под различни имена: *Съръ чибук* (жълта пръчка) в Турция (Одринско), *Пловдина* в Република Македония и *Сър-*

бия, *Рошиоара* в Румъния, *Коплик* и *Мана Куки* в Албания. Срв. *Дупнишко лозарско д-во „Памит“* (1925); *Взаимноспомогателно д-во „Лоза“*, с. *Липник*, *Русенско* (1902).

14. Воден синдикат „Росица“ – Севлиево. Основан е през 1920 г. Според *Отчет за дейността през 1928 г.* до осмото редовно годишно събрание на членовете на синдиката, в УС влизат: председател Хр. В. Стойков, членове Ник. Цонев, Ив. Войников, заместени от Никола Михайлов, Петър Ненов и Ив. Филев, председател на КС – Симеон Хр. Кюркчиев. Отчетът на синдиката за следващата 1929 година, която се явява девета от създаването му, е приет на 16.3.1930 г. и издаден вече в 13, вместо в предишните 7 страници. Председател на УС отново е Хр. В. Стойков (индустриалец), а в ръководството му са избрани за членове упражняващи професии като: адвокат, търговец, счетоводител, учител. Срв. *Воден синдикат „Грамадата“, Габрово* (1923), *Воден синдикат „Тунджа“, Стара Загора* (1923), *Воден синдикат „Осъм“, Ловеч* (1922), *Воден синдикат „Русенски Лом“, Русе* (1925).

* За името *Росица* вж. *Табашко спестовно д-во „Росица“* – Севлиево.

15. Музикално дружество „Лира“ – Севлиево. Уставът, публикуван през 1934 г., който съдържа 15 страници, е издаден от самото д-во и приет от учредителното му събрание на 8.6.1930 г. (тогава д-вото е възобновено). При него има сформиран хор и се извършва културно-просветна работа за разпространение на музикалната самодейност в града. Съдържа Лична карта (с. 1) и Правилник за вътрешния ред на секциите на д-вото (с.12-15).

* Наречено е с „говорещото име“ „*Лира*“, визирайки древния струнен музикален инструмент, който символизира поетичното творчество и вдъхновение (БТР 1973:421). Срв. *В.-Търновско музикално д-во „Лира“* (1921); *В.-Търновско музикално д-во „Кавал“* (1898); *Просветно д-во „Лира“, Карнобат* (1924); *Музикално д-во „Кавал“, с. Абланица, Тетевенско* (1925); *Музикално д-во „Гусла“, Трявна* (1925); *Музикално певческо д-во „Китара“, Видин* (1925), *Музикално д-во „Морски звуци“, Варна* (1926).

16. Дружество на нисшите горски служители от Севлиевска околия „Стара-планина“. Уставът е приет на 7.4.1928 г. от общото събрание и утвърден на 25.5.1928 г. от министъра на земеделието и

държавните имоти Д. Христов,. В чл. 1 се посочва, че се основава д-во на нисшия персонал по горите от околията със седалище гр. Севлиево. А целите му са: да обедини служителите по горите и лова и риболова; да развива и поддържа духа на сдружение, колегиалност и солидарност между членовете, да ратува за подобряване на тяхното положение, като обезпечава материалната им подкрепа; да урежда сказки и беседи и т. н. В печата на д-вото, освен наименованието, се съдържа и изображение на дъбово клонче с желъд. Дружествен празник е денят на Св. Кирил и Методий. Председател е М. Пенчовски, а подпредседател Ив. Москов; членовете са 39.

* Приема оронимното име „Стара планина”, предвид географското разположение на града в близост до планината и поради предмета на дейност на професионалното сдружение. Интересно описание дава С. Попов в своя физико-географски очерк (1942:12-17): „Заградено от север със стръмните спускове на Крушовския баир, по-източният от който се нарича Функата, а по-западния – Бели бряг, Севлиевското поле на юг се съединява с широката надлъжна долина на р. Видима, която се слива с Росица при местността Чакала...От Севлиево се открива една от най-обширните и най-величествените гледки на Високия Среден Балкан. От никой град на Северна България няма такъв обширен панорамен изглед на планината.” На тази тема са посветени и документите, отнасящи се до: *Тарифа за приходите от дървения материал, сечен от държавните гори; Закона за горите в Севлиевска и Габровска околии 1903/1904, издадена в Севлиево през 1903 г.; Горите в Севлиевска околия. – Развитие*, бр. 12/3.4.1937 (Цифрови данни за държавни общински и частни гори по декари и др.). Доста разпространена практика е различни д-ва да се именуват, използвайки названия на планини или местности. Срв. *Дружество на нисшия горски персонал – Габровска и Дряновска околии „Бузлуджа”, Габрово (1928); Дружество „Родина” на нисшите служители по горите в Брезник (1929); Горска кооперация „Рошковица”, с. Ново Паничерево, Бургаско (1931); Тютюнопроизводително кооперативно сдружение „Балкан”, Кърджали (1925); Женско културно-просветно благотворително д-во „Пирин планина”, Банско (1926); Спортен клуб „Балкан”, София (1923); Дупнишко културно-просветно и благотворително д-во „Рила”, София (1926).*

17. Дружество на птицевъдите от Севлие夫ска околия. *Уставът от 1928 г.* е издаден в Севлиево от д-вото, отпечатан в печатница „Ив. Коюмджиев“ в размер на 12 страници, утвърден от Министерството на земеделието и държавните имоти през същата година. Очертава се като професионална организация, обединяваща птицевъдите в околията и защитаваща техните интереси, свързани с един важен клон от животновъдството. Задачите за засилване на този отрасъл са залегнали още в *Отчет за дейността на Севлие夫ската окръжна постоянна комисия през времето от 23.9.1895 до 1.9.1896 г. и през 1898 г.* Именно в Севлиево и в околията се организират говедовъдни изложби още от 1929–1930 г., както отбелязва местният вестник *Развитие* в бр. 102-103/2.10.1929/1930 г. Отново в града и в околията на 27.9.1936 г. се провежда голяма говедовъдна изложба-пазар (в Кнежа на 20.9.с. г. и в Елена на 4.9.с. г.) от Съюза на говедовъдните д-ва в България, със съдействието на Министерството на земеделието и държавните имоти. Съюзът издава каталог (32 с.) на декларираните животни, отпечатан в Луковит, който съдържа статията на Минко Стоев (Какво е направено у нас за подобрене на говедовъдството, с. 1-3); на д-р Н. Платиканов (Поглед назад, с. 4-5); Списък с имената на изложителите по д-ва и селища (с. 6-32). На следващата година в *Развитие* в бр. 23/26.6.1937 г. публикува списък на говедовъдните д-ва в Севлие夫ски район и селата с такива д-ва.

18. Акционерно дружество „Сухиндолска банка“/„Сухиндолска популярна банка“. В 1887 г. селището преминава към Севлие夫ска околия и населението му възлиза на 3012 души; през 1892 г. – 2995; 1905 г. – 3949; 1910 г. – 4104 (Цветков 2006:107). Като едно от най-големите селища в Севлие夫ско, разположено на 30 км северно от града, Сухиндол е прочут център на лозарство, земеделие и занаяти; в него се развиват още бубарството и пчеларството. Икономическото замогване на населението създава условия за основаване на акционерно д-во и банка. Жителите му са се увеличили от преселилите се тук селца (Ковачев 1961:128). По инициатива и издръжка на кооперация „Гъмза“ е създадена *Сухиндолската популярна банка* на 24.5.1918 г. (с 384 членове), като неин основател е Марко Вачков, който от 1919 г. става член на УС на Съюза на популярните банки в София и негов председател. Банката е създадена със съдебно решение № 7/1918 г. на Севлие夫ския окръжен

съд. Средства за поддържане на своята дейност тя набира от доброволните вноски дялов капитал на членовете. Целта, за която първоначално била учредена, е да събира дребните спестявания на стопаните и да кредитира лозарите, пчеларите и занаятчиите при нисък лихвен процент. Дейността ѝ се контролира от Общия съюз на популярните банки в София. Уставът на д-вото е отпечатан в Русе от печатница Ст. Ив. Роглев през 1918 г., когато е основано същото, и в 12 страници са изложени условията за членство в банката и задълженията на нейните бъдещи членове. За Популярната банка и нейната роля в стопанския и политически живот на Сухиндол вж. Бакалов 1999:130-133.

* Научното обяснение на името на това старинно селище следва да се свърже със **Сухинѝ*, по изч. същ. **сухина*, старо **сѣхѣина*, запазено в МИ *Сухина* при Мелник, хърв. *Suhines*. Името ще да е означавало ‘суха долина, суха местност, суха земя’ (Заимов 1973 : 165). Младенов 1941:600 изхожда от стб. *соха*, прилагателно *сохин*, рус. *соха* ‘рало; подпорка вилообразна’, прасл. корен *sox-* води към ие. **sok-:sek* ‘сека’. В диалекта *сова* (суъ?) ‘вилообразна подпора’; *разсова* ‘чатал’, откъдето *Сохиндол* ще означава ‘раздвоен дол’, като *Разсовата* и *Разсоватия* дол при Кръвеник, *Разсоватец* при Стоките, *Разсови* при Крамолин, Севлиевско (Ковачев 1961:94). Според М. Ковачев (2008:22). *Сухиндол* означава ‘раздвоен, разклонен, чаталат’. Местното население тълкува названието от „*Сух дол*“; срв. *Суходол* (*Сувдол*, *Суудолът*) в 6 селища в Севлиевско; срв. и с. *Сохаче*, *Белослатинско*, МИ *Сохая над Годеч*.

19. Женски професионален (стопански) курс, открит от Бона С. Рачева – Сухиндол. В *Правилник за уредбата, управлението и вътрешния ред за осеммесечния женски професионален (стопански) курс, открит от Бона С. Рачева*, издаден в 1911 г., се посочва, че той е приет на 1.9.1911 г. и съдържа удостоверение-образец за следване на курса (с. 6-7), програма за учебния материал (с. 7-8). Става за дума за стопанско-шивашки курс, с който се дава професионално образование на желаещите да се включат в него жени от Сухиндол. Първата шевна машина в Сухиндол е доставена през 1895 г. от Трифон Драгиев (бил градинар в Одеса), с което се подобрява качеството на произвежданите дрехи. През 1930 г. се организира безплатен курс по бродерия и шев от фирма „Сингер“. За мъжете пък се организира *Пчеларско д-во „Пчела“*

(1881), като уставът му служи за образец и на другите подобни д-ва у нас, поместен в книгата „Ползата от пчелите“, като нейно трето издание от 1905 г. През 1901 г. то наброява 50 члена. През 1906 г. се сформира и ловно дружество от 75 души, през 1920 – рибарско дружество със 105 члена, както и колоездачно дружество „Вихър“ (1910) с водач на колоез-дачите Никола Каменаров – моден шивач. Повече за дейността на местните дружества вж. при Бакалов 1999:245-261; Ковачев 2008:90-94.

20. Сухиндолска лозарска кооперация „Гъмза“. Кооперацията на лозарите и винарите е създадена на 2.2.1909 г. от 40 лозари-учредители. Тя е първата в страната самостоятелна лозарска кооперация и по своята същност на сдружение със съответните ресурси е най-старата в България (Цветков 2006:108; Ковачев 2008:65-70). Започва да функционира от 4.8.1909 г., а през 1912 г. са положени основите на първата избена сграда. Още през втората половина на XIX в. от лозята в землището на Сухиндол се добиват средно годишно около 2000 т вино и около 200 т. преработена ракия. Сухиндолските вина в този период са прочути в цялата страна като доброкачествени и много трайни. Те се изнасят в големи количества в Търновско, Дряновско, Габровско, Севлиево и Троянско, а след построяване на сухиндолски винарски складове в Лом и София – и за тези краища на България. Нейният първи проектоустав, в който са залегнали принципи и задачи от устава на селскостопанска кооперация в с. Маресан, Южна Франция, е изработен от комисия в състав: Марко К. Вачков, Христо Шкодров и Тодор Алтънов и приет на 4.1.1909 г. *Уставите на кооперацията за 1915, 1931 и 1938 г.* са отпечатани съответно в Плевен (печ. К. Г. Мотавчиев), Павликени и Сухиндол. В 1920 г. е основано местното лозарско д-во, а през 1931 г. кооперацията се явява и като *Лозаро-винарско д-во*, което има модерна кооперативна винарска изба, произвеждаща и безалкохолни вина. Сухиндолските вина се изнасят и в чужбина. От 1919 г. под редакторството на председателя на УС Марко Вачков (основател на първата кооперативна изба в България „Гъмза“), започва да излиза вестник на кооперативните д-ва в Сухиндол (Ковачев 2008:71-75). Повече за историята на кооперация „Гъмза“ вж. при Бакалов 1999:113-129; Ковачев 2008:65-70.

* *Гъмза*, от тур. *gamza* ‘черно винарско грозде с меки тъмнокожи зърна; вино от това грозде’ (БТР 1961:159). Стар винен сорт, отглеждан

в България от древни времена, разпространен предимно в Северозападна и Централна Северна България. Среща се и в някои съседни страни: в Сърбия, където е известен като *Скадарка*, *Мекиш* или *Четерешка*; в Румъния, Унгария и Молдова под името *Кадарка*. Гъмза, както *Памид*, *Мискет* и *Димят* се отнасят за лозя от съответните сортове, или по фирмата на винарската изба. „Как се стига до наименованието на кооперацията, не ни е известно, но се предполага, че това е в резултат на големите насаждения лозя от сорта „Гъмза” и спечелилите популярност у нас и в чужбина вина „Сухиндолска гъмза” (Бакалов 1999, 115). За различните сортове грозде в Сливен (*Мискет*, *Тамянка*, *Маринка*, *Шефка*, *Мавруд*, *Памид* и др.) вж. при Табаков 1929:67. Срв. *Лозарско производително кооперативно д-во „Памид”, Севлиево, Килифарската лозарска кооперация „Мискет”, с. Килифарево, В. Търновско (1905); Чаирска лозаро-винарска кооперация „Димят”, с. Чаир, Търновско (1927).*

21. Читалище „Трезвеност” – Сухиндол. Читалището в Сухиндол е основано преди Освобождението, в 1870 г. по инициатива на отец Матей Преображенски (Миткалото), Бачо Киро и учителя-революционер Васил Неделчев, душата на читалището (Кондарев и др. 1972:299-300). Според Ковачев 2008:30-33: „Не защото селото е център на лозарство и винопроизводство, а защото условията в страната изискват от населението да бъде будно, трезво, здравомислещо”. Цитираният устав е приет на 1.1.1885 г., а издаден в Търново през 1889 г. За това огнище на просвета и култура е отделено значително място в *Юбилеен сборник на Сухиндолското читалище „Трезвеност”,* отпечатан в печ. „Селянин”, с. Мусина, Великотърновско, като издание на читалището през 1896 г., и се явява първият читалищен юбилеен сборник у нас (Мутафов 1896:16; Ковачев 2008:46-49). Дейността на читалището се свързва с името на Марко Вачков – негов председател от 1884 г., а на следващата година той изработва и читалищния устав, който по-късно се ползва като образец за други селски и градски читалища. За читалищната дейност вж. Бакалов 1999:212-239. През 1935 г. в Сухиндол е основано Въздържателно ученическо дружество, което води разяснителна работа не само сред учениците, а и сред населението.

* Програмно име с по-широко значение – за трезва мисъл и за трезво съзнание, т.е. за възпитание в здрав, благоразумен и разсъдлив морал.

Независимо от силно развитото лозарство и винопроизводство, селището е известно и с културно-просветната дейност на читалището, радетел за трезвеност, за въздържание от употребата или злоупотребата със спиртни напитки. Срв. *Неутрално въздържателно д-во „Трезвеност”, Горна Джумая, дн. Благоевград (1924); Въздържателно д-во „Трезвеност”, с. Ганчовец, Дряновско (1926); Ученически неутрални въздържателни д-ва в София (1926): „Трезвен техник”, „Трезва България”, „Трезво възпитание”, „Трезва домакиня”; д-ва „Трезвен зов” и „Към трезвост” във Варна и Габрово (1926).*

22. Електрическо кооперативно дружество „1876 год.” – Батошево (Батошево). Според устава му, издаден в 1924 г. и отпечатан в Севлиево от печатница „А. К. Сърбенов”, в размер на 15 страници, същият е приет от общото събрание на 3.5.1923 г., утвърден от Севлиевския окръжен съд с определение № 1980/29.7.1922 г. Целта на сдружаването е да снабди членовете си с електрическа енергия за битови и индустриални нужди, „за осветление, водоснабдяване и двигателна сила за разни индустриални мероприятия, като става колективен член на водния синдикат „Росица” в гр. Севлиево”. Според Закона за кооперативните сдружения в д-вото могат да членуват всеки селянин и селянка от общината и живущите временно вън от нея, които се ползват от услугите на сдружаването и отговарят на изискванията на закона. Избират се УС и КС, а сдружаването действа под името на обявената фирма и има елипсовиден печат с надпис: „Дружество 1876 г. с. Батошево”, в средата – пушка кремъклияка, турски нож, кривак и копие. Председател на УС е Хр. Бонев, а членовете-основатели наброяват 38. За валидността на устава удостоверява общинският кмет Т. М. Стойков и секретар-бирникът Д. Татев.

* Ойконимно име, по Батошево – старо средновековно селище, възникнало като укрепен център, охраняващ подстъпа по р. Росица на юг към Тракия (Ковачев 1961:90). Наименованието на д-вото „1876” напомня за героичната борба на батошевци през Априлското въстание, когато населението на Батошево въстава на 4.5.1876 г.; въстаниците с група от четата на Цанко Дюстабанов формират бойна част и водят сражения, а на 6.5. с.г. след героична съпротива селото е превзето и опожарено (ЕБ 1, 1978:225).

23. Кредитна кооперация „Плуг” – Богатово. Уставът от 1927 г., отпечатан в Севлиево, се явява издание на Българската централна кооперативна банка. В чл. 1 на устава е записано, че се основава кредитно кооперативно сдружаване с неограничена отговорност, а в чл. 2 е посочено, че целта му е да кредитира членовете си за стопанските им нужди; „да развива и засилва спестовността и икономическата мощ” на членовете си и населението; да организира доставката на стопански потреби, както и на обща продажба и преработка на стопанските произведения; да набавя стопански инвентар; да се грижи за създаване на специални кооперации, ако има условия за това; да разпространява стопански знания; да дава стопански и други съвети, т. е. да улеснява своите членове чрез стопански и други инициативи, да се грижи за тяхното умствено и нравствено развитие. Членове на сдружаването могат да бъдат всички жители на селото, „български поданици, без разлика на народност и пол, които са пълнолетни, разполагат с имотите си, имат граждански и политически права и не са вредни за целите и интересите на сдружаването.” Според чл. 30 не могат да бъдат членове: „зеленичарите и лихварите; членовете на друго кооперативно сдружаване с неограничена отговорност; членовете на друго кооперативно кредитно учреждение, или които влизат в управителните тела на акционерни кредитни дружества”.

* Основателите на кооперацията са я именували по земеделското оръдие за оран по това време – плуг, с което по-успешно се обработвала за посев земята, след дървеното рало. Срв. *Всестранна земеделска кооперация „Плуг”, с. Стежерово, Свищовска околия (1922); Взаимно-спомогателно д-во „Плуг”, с. Семерджиево, Русенско (1903), Кооперация „Плуг”, с. Брегово, Видинско (1921); Читалище „Рало”, с. Вълчедръм, Ломско (1924); Кредитна кооперация „Орало”, с. Черковна, Провадийско (1931), Взаимно-спомогателно д-во „Орач”, с. Басарбово, Русенско (1902); Взаимно-спомогателно д-во „Сеяч”, с. Сваленик, Русенско (1902).*

24. Малкочевско читалище „Пробуда” – Малкочево (Буря). Уставът, издаден през 1912 г., приет на 18.12.1911 г., определя целта на читалището: „пробуждане на народната самосъзнателност, умственото и нравствено развитие на членовете и въобще на селяните от селото”. То урежда библиотека-читалня, снабдена с „отбрани книги, списания и вестници”; „поучителни сказки и четения”; дава представления, вечерин-

ки, утра и пр. Средствата му се набират от редовните членски вноски; доброволни пожертвувания и завещания и помощ от общината. За член може да бъде избран всеки пълнолетен (20-годишен), без разлика на пол, „стига да бъде честен, благонадежден и с добро минало“. Читалището се управлява от настоятелство, избрано в общото годишно събрание чрез тайно гласуване за 1 година, като длъжностите са почетни: председател Ст. Боев, подпредседател Станчо Гутев, секретар-касиер П. М. Златев и библиотекар Димитър Витанов, а в контролната комисия влизат Никола Цанков и Нанко Маринов.

* Програмно или метафорично-символично име, едно от най-популярните сред читалищата у нас (Русинов 1993:118). В него е заложена идеята за пробуждане за нов живот или за просвета и култура – преносното значение на *пробуждам* ‘събуждам от сън’, в случая ‘просвещавам, свестявам’. За СелИ вж. Ковачев 1961:96, 116, според когото в югоизточната част до с. Малкочево, дн. Буря, се намира теке на „Малкоч боба“, който дава и името на селището, от тур. *malğos* ‘войвода’. Срв. *Читалище „Пробуда“*, с. Биримирци, Софийско (1926), *Читалище „Пробуда“*, с. Керменлиш, дн. Кермен, Сливенско (1925), също и в следните села: *Хамбарлиш*, дн. Маломирово, Елховско (1926), *Саръдър*, дн. Венелин, Варненско (1925), *Мичковци*, Габровско (1926), *Добромирка*, Севлиево (1927), *Читалище „Събуждане“*, с. Средни колиби, Еленско (1894), в с. Голинци, Ломско (1926), с. Големаново, Кулско (1926).

25. Ученическо просветително дружество „Пробуда“ – Бяларяка. Първото килийно училище в селото се отваря още през 1835 г., а църквата била построена през 1868 г. Създаденото ученическо благотворително д-во продължава културно-просветните традиции в селището. Текстът на чл. 2 от устава (Цел на д-вото) и чл. 3 (Средства за постигане на целите) са същите, както и при д-вото в с. Коевци, вж. И двата устава са отпечатани в Сухиндол през 1924 г.

* За условното собствено име „Пробуда“ вж. по-горе. Ойконимно, от *Бяла-ряка*, дн. *Бяла река*, от първоначално РечИ. Срв. *Просветително д-во „Пробуда“* – с. Горна-Баня, Софийско (1925).

26. Производителна земеделска кооперация „Съгласие“ – Върбовка. Кооперацията е основана в 1939 г., а функционира от 1940 г., като нейният *Отчет за 1941 г.*, отпечатан в Павликени през 1942 г., отразява

втората годишнина от съществуването ѝ. В това старо селище отдавна има традиции на колективен живот – църква се построява през 1850 г., читалище се открива през 1888 г., училище – още през 1860 г. (Ковачев 1961:116). Затова не е учудващо, че през 30-те – 40-те години на XX в. се създават 2 кооперации в това село. Известно е, че първата земеделска кооперация у нас е основана на 8.11.1890 г. в с. Мирково, Пирдопско, от 54 члена, под патронажа на училищния инспектор Тодор Йончев (починал на 2.11.1940) и на народния учител Тодор Г. Влайков. В *Отчет на Общия съюз на българските земеделски кооперации за 1940 г.* е поместен списък на директно членувалите кооперации, в който е споменато, че председател на УС е д-р Иван Йотов, народен представител, председател на Районния кооперативен съюз „Марица” – Пазарджик, а един от членовете – Иван Иванов, директор на Районния кооперативен съюз „Подем” – Севлиево.

* Програмно име, с което членовете на кооперацията декларират, че *се съгласяват* да работят заедно, да съгласуват личните си интереси с общите. В него те влагат идеята, че едномислието и споразумението между тях ще дадат положителни резултати. Срв. *Потребителна кооперация „Съгласие”, с. Полски Сеновец, Търновско (1920), Кредитна кооперация „Съгласие”, с. Хотница, Търновско (1926), Шивашка кооперация за общи доставки „Съгласие”, Русе (1919); Айтоско околийско ученолюбиво д-во „Съгласие” (1926).*

27. Лозаро-винарска кооперация „Грозд” – Върбовка. Отчетите на кооперацията, с които разполагаме, са за стопанските години: 1931, 1936–1937; 1939–1940; 1940–1941. От *Отчета на УС за 1939–1940 г.* е видно, че това е 15-та годишнина на кооперацията, т. е. нейното начало е в 1924 г. С изключение на последния отчет, отпечатан в Севлиево през 1942 г., предишните са с адрес в Павликени.

* Името – във връзка с поминъка на населението лозарство и винарство, където *грозд* означава ‘чепка; кичур грозде’. Срв. *Кооперативно лозарско винарско д-во „Грозд”, Ямбол (1920).*

28. Съюз на свършилите нисши земеделски училища в България – с. Градница, Севлиевско. В *Устава*, публикуван през 1933 г. в Севлиево в печатница „Ив. М. Каломенов”, макар и само на 8 страници, се дават целите и задачите на селскостопанското образование у нас и

ролята на нисшите земеделски училища, откривани при прогимназиите в земеделските центрове. Село Градница, Севлиево, оформило се като център на практически зимни и допълнителни земеделски училища, подобно на с. Габарево, Казанлъшко, дава кадри за земеделското производство и издига равнището на стопанствата в селата. В следващия устав е указано, че той е утвърден от Министерството на вътрешните работи и народното здраве на 3.4.1935 г., в тираж 600, отпечатан в Севлиево от същата печатница на 14 страници. Учебната програма се съобразява с местните условия, с цел да може на питомците да се дадат необходимите знания, които да успеят непосредствено да приложат в бащините си стопанства и домакинства. Допълнителното училище има 2 секции – за момчета и момичета. Упоменато е, че печатен орган на Съюза е „Земеделски възпитаник“, излизал в с. Градница. Предишният устав от 1932 г. е поместен в два последователни броя на този вестник (бр. 2, 20.7.1932; бр. 3, 20.8.1932). През 1936 г. към Съюза се открива вечерен 6-месечен курс по търговско образование.

* Аналитично име, образувано от СелИ *Градница*, която е възникнала като ранна средновековна крепост, охраняваща важен подстъп по р. Боазка на юг през Русалийския проход и означава ‘място, което е оградено; крепост; град’. Повече по темата за земеделските училища у нас вж. *Допълнително земеделско образование (1925)*; *Допълнително земеделско училище с. Габарево (1939)*.

29. Ученическо просветително дружество „Развитие” – Коевци. Министерството на народното просвещение утвърждава неговия устав под № 1902/4.5.1923 г., отпечатан в Сухиндол през 1924 г. Целта на д-вото е: „да развива своите членове по всички клонове на науката; да даде най-необходимата просвета за в живота на коевската учаща се младеж (без разлика на пол), когато се намират във от училището; да подпомага материално бедните си членове, които имат добър успех и примерно поведение, и които без тази материална подкрепа не биха могли да си продължат образованието”. За постигане на това д-вото си служи със следните средства: четене на реферати „от какъвто и да е характер, но не и партиен”; образуване на библиотека, от която да се ползват всички жители на селото; излети из околните селища с научна цел, заедно с беседи, създаване на сбирка от вещи с „историческо, гео-

логическо и етнографическо значение”. Редовни членове могат да бъдат ония младежи от селото, които „се намират на ученическата скамейка и плащат членски внос 2 (два) лева на месец”. Председател на настоятелството за 1924 г. е Христо Ст. Кенаров, подпредседател Иван Ан. Тишев, а библиотекар – Минко Гошев.

* За името вж. *Севлиево ползотворно д-во „Развитие”*. По родо-во име *Койовци*, а то от ЛИ *Койо* (посесивно СелИ), по първия заселник, основателя на този род. Срв. *Ученолюбиво д-во „Развитие”, Враца (1925); Женско благотворително д-во „Развитие”, Айтос (1925); Читалище „Развитие”, с. Асъл-Бейлици, дн. Блъсково, Провадийско (1924); Женско д-во „Развитие”, Ямбол (1924).*

30. Чадърлийско читалище „Климент” – Чадърлици (Сенник). Основателите на читалището приемат неговия устав на 23.11.1920, а същият е утвърден от Министерството на народното просвещение на 18.5.1921 г. Уставът от 1924 г. съдържа и Членска книжка [с. 1-11]. Настоятелство: председател М. Касъров, подпредседател М. Крушев, секретар П. Бакърджиев, касиер – свещеник Хр. Халачев, библиотекар М. Джабраил.

* Мемориално име, съкратено от „Св. Климент Охридски”, а *Чадърлици (Чадърлиево)* е ново име на *Сенник*, превод на турското название, от тур. *çadır* ‘палатка, шатър’, във връзка с лагеруващи войски от Търново по време на чумата. Търновският гарнизон на Азъм паша отсяда тук на бивак в чадъри „палатки”, а по-късно и в солидни земянки и колиби. След отпътуването им в тези колиби се настаняват жители от околните селца (Ковачев 1961:102, 127). Срв. *Читалище „Св. Климент”, с. Писарево, Новопазарско (1926)*, също и в *Ст. Загора (1933); Студентско православно християнско д-во „Св. Климент Охридски”, София (1925); Охридско културно благотворително братство „Св. Климент”, София (1926); Македонско младежко културно-просветно д-во „Св. Климент”, Видин (1925).*

31. Стокенско еснафско-занаятчийско професионално сдружение „Смесена китка” – Стоките. Уставът, издаден през 1926 г. в Плевен, го определя като еснафско-занаятчийско сдружение. *Стоките*, планинско селище на 24 км Ю от Севлиево, с множество пръснати махали и колиби, наистина е една „смесена китка”, като произходът на отделните

махали до известна степен е тясно свързан с разпръсването на с. Батошово по време на кърджалийските набези и до 1880 г. селото е броено към Батошово (Ковачев 1961:127-128). СелИ *Стоките* (Селището, двойно име до 1887 г.), идва от същото първоначално местно име (МИ), от *стока*, *стоки* 'местност, където се стичат, сливат две реки' (Ковачев, цит. съч.:96, 261), от корен *тек-/тека* (18 МИ от Севлиево съдържат думата *стока*, като *Кечова стока*, *Стоката*, *Стоките*, *Стокито*, *Сточката* и др.).

* Етнографско име, по *китка* 'снопче цветя или растения, подредени и свързани в едно; букет', по аналогия на *китка* (цвете), което се носи от името на годеника при предсватбен обичай у момата (букет от различни цветя). Със същото име – *Смес(е)на китка* или годишно периодическо списание, издавано от П. Р. Славейков в Букурещ през 1852 г., е наречена неговата първа стихосбирка. В случая наименованието отговаря на литературен сборник и както при сдружението се търси общата връзка от разнородни предмети, но обединени в едно, което наподобява изразите: *жълта китка* 'иглика', *бяла китка* 'равнец', *самокирка* 'див карамфил', *самодивска китка* 'изтравниче', *синя китка* 'ралица' (БЕР 2, 1979:396-397). Срв. *Детска музикална китка* „Славейче“, с. Абланица, *Тетевенско* (1925); *Първа ученическа музикална китка* „Вратца“, *Враца* (1925).

32. Сърбеглийско читалище „Васил Левски” – Сърбеглии (Яворец). Сърбеглии, дн. Яворец, се намира югоизточно по шосето Севлиево – Габрово на 10 км. До късно след Освобождението селището е чисто турско, като през 1880 г. наброява 249 турци и 31 българи; през 1887 г. – 402 българи, а преселниците идват от Габровско и Севлиево. Уставът на читалището е отпечатан в Севлиево през 1924 г.

* Мемоарно, с използване за ергоним името на заслужила личност, като Апостола на българската свобода Васил Левски. СелИ *Сърбеглии* – от *сърбеглиги* 'беглик по добитъка'; *siğir* 'едър рогат добитък'; *beylik* 'данък върху добитък; безплатна работа на господар (бег)', но може и осмислено по тур. *Сърбе-лии* 'сърби' (Ковачев 1961:102, 129-130). Срв. *Читалище „Васил Левски”*, с. Горубляне, *Софийско* (1926), също в с. *Глава*, *Белослатинско* (1925); *Читалище „Васил Левски”*, с. *Своде*, *Орханлийско* (1926), с. *Ставерци*, *Оряховско* (1927); *Просветително д-во „Васил Левски”*, *София* (1924).

* * *

В изследването се дават данни общо за 32 названия: „Бъдъщност” („Бъдащност”), „Развитие” (2), „Росица” (4), „Гълъб”, „Постоянство”, Българско д-во „Червен кръст” – СевлиеВСКИ клон, СевлиеВСКА дружба, СевлиеВСКИ сговор, „Енергия”, „Покров Пресветия Богородици”, СевлиеВСКА популярна банка (кредитна кооперация), „Напредък”, „Свети Апостол Тома”, „Памид”, „Лира”, „Стара-планина”, Дружество на птицевъдите от СевлиеВСКА околия, Осеммесечен женски професионален (стопански) курс, Акционерно д-во „Сухиндолска банка”, „Гъмза”, „Трезвеност”, „1876 год.”, „Плуг”, „Пробуда” (2), „Съгласие”, „Грозд”, Съюз на свършилите нисши земеделски училища в България – Градница, „Климент”, „Смесена китка”, „Васил Левски”. Повторяемост има при имената „Росица”, „Развитие” и „Пробуда”. Това е обяснимо, защото Росица е най-трайно свързана със Севлиево и околията, като най-големия приток на р. Янтра, дълъг 164,3 км, който идва от Стара планина и минава през средата на околията. Пет от названията на д-вата са образувани по СелИ Севлиево – град и административен център от най-старо време. След падането на България под османско робство започва колонизирането на района, а тук се заселват принудително и известни групи от западните сръбски покрайнини, поради което има и различни хипотези за основаването на града и произхода на името му.

По утвърдения вече модел с читалищните названия, използването на абстрактни съществителни като „Бъдъщност”, „Развитие”, „Напредък”, „Постоянство”, „Пробуда”, „Съгласие” и др., превърнати в собствени имена на д-ва, е широко застъпено сред тях, разчитайки на положително въздействие върху своите членове и съмишленици, където името има метафорично-символичен характер, обусловен от желанието за успех в начинанията (Русинов 1993: 117-118). Познатият модел за назоваване на християнски храмове (църкви) според християнския календар разширява приложимостта си и при названия на други институции, светски по характер и предназначение. Изборът на собствено име чрез преминаването на названията на лица (антропоними) има представителна и възпитателна функция, която се основава на влиянието и харизмата на тази библейска или историческа личност: *Света Богородица, Свети*

Апостол Тома, Климент Охридски, Васил Левски и др. От апелативи, свързани със сферата на дейност, са възникнали именуванияте д-ва „Енергия”, „Памид”, „Гъмза”, „Грозд”, „Плуг” и др. При образуваните аналитични имена като: Акционерно д-во „Сухиндолска банка”, Севлие夫ска популярна банка (кредитна кооперация), Дружество на птицевъдите от Севлие夫ска околия, Осеммесечен женски професионален (стопански) курс и др., се цели отделните съставни елементи да разкрият по-пълно предмета на дейност на фирмата, за да се привлече интересът и вниманието на клиентите, кандидатите или хората от един и същи бранш. Тази тенденция сред българските фирменими за предизвикване на положителни възприятия и представи е характерна и за днешните условия, въпреки че фирмените названия са подложени на силното влияние на глобализацията (Димитрова-Годорова 2008 : 309-319). Възникнали като традиционни за Севлие夫ското общество институции, видоизменени при новите условия или създадени като модерни форми на сдружения, във връзка с новите идеи и обективните потребности, те се вписват не само сред тази общност, но и в българския икономически и културен живот. Или както казва проф. Николай Ковачев: *„Няма човек, който цял живот да не таи в душата си скъпи спомени по родители и близки, по родна къща и селище. Тези спомени са извор на нежни чувства, на любов към родния край, към неговите трудеци се хора, към родната природа – основа за възпитаване на всеки човек в един истински патриотизъм.”*

Литература

- Аврамов 1946** : Аврамов, Хр. Делото на читалище „Развитие” // *Развитие*, № 2, 30 ян. 1946 (Членове, фондове и дейност).
- Бакалов 1999** : Бакалов, Г. История на Сухиндол. С., 1999.
- Бакалов 1926** : Бакалов, Й. Спомени и разкази за въстанието в с. Батошево и дейността на Габровската чета там в 1876 година. Юбилейно изд. (1876-1926). С., 1926.
- Бакалов 1933** : Бакалов, Й. Бележки за девическия манастир в с. Батошево [„Успение Пресв. Богородици”]. Севлиево, 1933.
- БЕР 1971, 2002** : Български етимологичен речник. Т. I. С., БАН, 1971, с. 96-97; 301; Т. VI, 2002, с. 328.

- Беззов 1922 :** Беззов, В. Принос към историята на гр. Севлиево // *Севлиевски сговор*, год. I, С., 1922, кн. 1, с. 4-7.
- Благоева 2006 :** Благоева, Д. Прагматични аспекти на съвременната ергонимия. – В: Научни изследвания в чест и в памет на акад. Иван Дуриданов. Сб. с материали от Нац. конференция в чест на неговата 85-год. на тема „Ономастика. Лексикология. Етимология. Етнолингвистика. Социolingвистика“. С., 9-10 май 2005 г. Велико Търново, 2006, с. 59-63.
- Благоустройствен** правилник за гр. Севлиево и Програма за прилагането на регулационен план на гр. Севлиево. Севлиево, 1926.
- Братованов 1922 :** Братованов, Ст. За Севлиевския сговор // *Севлиевски сговор*, кн. 1, 1922, с. 21.
- БТР 1973 :** Български тълковен речник. 3. изд. Състав Л. Андрейчин и др. С., 1973.
- БТР 1961:** Българско-турски речник. Състав. Н. Ванчев и др. С., 1961, с. 159, 712.
- Василева 2005 :** Василева, Д. Мястото на земляческите организации в развитието на обществената инициатива за социално подпомагане. – В. Обществено подпомагане и социална работа в България : история, институции, идеологии, имена. Доклади от конференция, проведена в Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград, 17-18 септ. 2005 г. Благоевград, с. 82-96.
- Вълчанов 1942 :** Вълчанов, Х. Занаятчийството в турско време. – В: Сб. Севлиево 1842-1942. Ч. 2. С., 1942, с. 141-159.
- Вълчанов 1942а :** Вълчанов, Х. Севлиево и севлиевци. – В: Сб. Севлиево 1842-1942. Ч. 2. С., 1942, с. 3-9.
- Гализов 1967 :** Гализов, Г. Едно мнение за заселването и наименованието на Севлиево. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. 1844-1964. Т. 1. С., 1967, с. 168-170.
- Гализов 1970 :** Гализов, Г. [Сто] 100 години читалище „Развитие“ в Севлиево. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. Т. 2. С., 1970, с. 22-63.
- Ганев 1925 :** Ганев, Н. Страници от историята на града Севлиево. (Ч. 1). Велико Търново, 1925, с. 10-16.
- Ганев 1927 :** Ганев, Н. Освобождението на град Севлиево. С., 1927.
- Ганев 1967 :** Ганев, Н. Севлиево – произход и име (допълнителни изследвания). – В: Севлиево и Севлиевският край, 1844-1964. Т. 1. С., 1967, с. 188-202.
- Говедовъдната** изложба // *Развитие*, № 102-103, 2 окт. 1929/30.
- Говедовъдни** дружества в Севлиевски район // *Развитие*, № 23, 26 юни 1937 (села с такива дружества).
- Годишен** отчет на Севлиевското акционерно дружество „Бъдащност“ за операциите му от 1 януарий до 31 декемврий 1924 година; за 1927, за 1928. Севлиево, 1925, [1928-1929].
- Годишен** отчет за 1927-1928 г. на ловно-стрелческо дружество „Сокол“ – В. Търново. Велико Търново, 1928.
- Големи** говедовъдни изложби-пазари в с. Кнежа на 20 септемврий, в гр. Севлиево на 27 септемврий и в гр. Елена на 4 октомврий. Каталог на декларираните животни. Луковит, Съюз на говедовъдните дружества в България. [С., 1936].

- Горите** в Севлиево околия // *Развитие*, № 12, 3 апр. 1937. (Цифрови данни за държавни общински и частни гори по декари и др.).
- Данков 1942** : Данков, П. Севлиево – заселване и име. (Едно мнение). – В: Сб. Севлиево 1842-1942. Ч. 2. С., 1942, с. 40-43.
- Димитров 1932** : Димитров, Д. Воден синдикат „Росица” и електрификацията на гр. Севлиево // *Развитие*, № 19-20, 23 март 1932.
- Димитрова-Тодорова 2008** : Димитрова-Тодорова, Л. Влиянието на глобализацията върху българските фирмени в съпоставка с полските фирмени. – Славянска филология. Т. 24. Доклади и статии за XIV международен конгрес на славистите. С., 2008, с. 309-320.
- Допълнително** земеделско образование в България през 1924/1925 учебна година. С., Министерство на земеделието и държавните имоти, 1925.
- Допълнително** земеделско училище с. Габарево, Казанлъшка околия. Юбилеен сборник. 1924-1939. С., 1939.
- Дуриданов 1958** : Дуриданов, Ив. За някои редки словообразователни типове в българската топонимия с успоредици от други славянски езици. – Славистичен сборник, т. I, Езикознание. С., 1958, с. 209 и сл.
- ЕБ 1978** : Енциклопедия България. Т. 1. С., 1978, с. 225.
- Займов 1973** : Займов, Й. Български географски имена с -јъ. Принос към славянския ономастичен атлас. С., 1973, 165
- Изложение** за състоянието на Севлиевското окръжие през 1895/96 год. от Севлиевския окр. управител В. Грудов. Севлиево, 1896.
- Индустрия 1935** : Нашата индустрия // *Развитие*, № 21, 8 юни 1935; № 23, 15 юни; № 25, 29 юни 1935.
- Казанлък 1912** : Казанлък в миналото и днес. Първи годишник на Казанлъшката дружба „Розова долина” в София. 1904-1910 година. С., 1912.
- Каталог 1926** : Каталог на говедовъдната изложба в гр. Севлиево. Устроена от Бълг. земедел. д-во на 17 септ. 1926. С., Бълг. земедел. д-во, Севлиево [1926].
- Ковачев 2008** : Ковачев, М. Сухиндол. История. Имена. Факти. Куриози. Велико Търново, 2008.
- Ковачев 1960** : Ковачев, Н. Селището предшественик на Севлиево // *Балканско знаме* (Габрово), год. 9, № 89, 1960.
- Ковачев 1961** : Ковачев, Н. Местните названия от Севлиевско. С., 1961.
- Ковачев 1961а** : Ковачев, Н. Още нещо за местонахождението и името на средновековното селище „Хотел” // *Български език*, XI, 1961, кн. 5-6, с. 516-519.
- Ковачев 1967** : Ковачев, Н. Изследователи и изследвания на Севлиево и Севлиевско в миналото. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. 1844-1964. Т. 1. С., 1967, с. 263-287.
- Ковачев 1967а** : Ковачев, Н. Няколко турски документа за положението в Севлиевско през XVIII век. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. Т. 1. 1844-1964. (Изследвания, материали и документи). С., 1967, с. 253-256.

- Ковачев 1970** : Ковачев, Н. Речник на говора на с. Кръвеник, Севлиево. – В: Българска диалектология. Проучвания и материали. Кн. 5. С., 1970, 5-7.
- Ковачев 1970а** : Ковачев, Н. Севлиево в светлината на писмените източници до средата на XIX век. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. Т. 2. 100 години читалище „Росица – Развитие“. С., 1970, 259-277.
- Кондарев, Н. и др. 1972** : Кондарев, Н., Ст. Сираков, П. Чолов. Народните читалища преди Освобождението. Т. 1. С., 1972, с. 290, 299-300.
- Константинова 2007** : Константинова, Ц. За някои ергоними в Разложко и в Брезнишко. – В: Научни приноси в памет на проф. Константин Попов. Материали от научната конференция „100 години от рождението на проф. Константин Попов“, С., 29-30 ноем. 2007 г. Велико Търново, 2007, с. 291-299.
- Лична карта, устав и правилник на музикалното дружество „Ли́ра“ гр. Севлиево.** Севлиево, 1934.
- Мангачев 2008** : Мангачев, П. Учредяване и първи международни прояви на Българския Червен кръст. С., 2008, с. 16-17.
- Младенов 1941**: Младенов, Ст. Етимологически и правописен речник на българския книжовен език. С., 1941.
- Мутафов 1896** : Мутафов, С. В предвечерието на Освобождението (Възпоменание). – В: Юбилеен сборник на Сухиндолското читалище „Трезвеност“, по случай отпразнуването на 25-та му годишнина 1870-1895. Мусина, 1896, с. 16.
- Отчет** на Акционерното младежко спес.[товно] дружество „Бъдъщност“ в гр. Севлиево за 1905 година; за 1907 година. Севлиево, 1906, 1908.
- Отчет** [за] 1938 на Банка Български кредит – София; за 1939-1941. С., [1939-1942].
- Отчет** [на Българско дружество „Червен кръст“ – Севлиевски клон] за 1907 година. Севлиево, 1908.
- Отчет** на Българско дружество „Червеният кръст“ – София. 1903-1904. С., 1904.
- Отчет** на Управителния съвет [на Водния синдикат „Росица“ в гр. Севлиево] за дейността през 1928 г. до осмото редовно годишно събрание на членовете на синдиката. Севлиево, [1928]; за 1929 г. на Водния синдикат „Росица“ в гр. Севлиево. Година девета. Севлиево, [1930].
- Отчет** на Габровската популярна банка (Кредитно кооперативно сдружение) за 1926. Год. 16. Габрово, 1927.
- Отчет** на Годечката популярна банка (кредитно кооперативно сдружение) за 1938. Год. 12. С., [1939].
- Отчет** на дейността на Управителния съвет на Съюза на пострадалите от войните в България. 1930; 1935-1936. С., 1930, 1936.
- Отчет** за дейността на Севлиевската окръжна постоянна комисия през времето от 23.9.1895 до 1.9.1896 г.; от 13.9.1897 до 1.9.1898. Севлиево, 1896, 1898.
- Отчет** на Казанлъшката популярна банка (кооперативно сдружение за кредити и доставки). Стара Загора, 1925.
- Отчет** на Кюстендилската популярна банка. Кооперативно дружество за кредит и доставки 1927. Кюстендил, 1928.

- Отчет** от настоятелството на [Горно-Оряховското] читалище „Напредък“ за читалищната 1930/1931 г. Горна-Оряховица, 1931.
- Отчет** на настоятелството на Севлиевското благотворително културно-просветно д-во „Росица“ в София за 1929/1930 год. // *Развитие* (Севлиево), III, 1930, 128.
- Отчет** на Общия съюз на българските земеделски кооперации за 1940 год. Год. XXVII. С., 1941.
- Отчет** на Производителната земеделска кооперация „Съгласие“ – с. Върбовка, Севлиевска околия за 1941 г. Год. втора. [Павликени, 1942].
- Отчет** на Свиленградска популярна банка. Стара Загора, 1928.
- Отчет** на Севлиевската популярна банка (Кредитна кооперация) за 1925 г., за 1926 (Севлиево, 1926), за 1927 (С., 1927); за 1928-1929, 1931, 1933-1934; 1937. Севлиево, 1928-1929; 1931, 1933-[1935], [1938].
- Отчет** на Севлиевското дружество „Развитие“ за през 1913 година, начина от 1 януари 1913 год. до 31 декември с.г. включително. [Севлиево, 1914].
- Отчет** на Спестовно дружество „Постоянство“ в гр. Казанлък за 5-та му годишнина (1900 година). Представен от настоятелството в общото годишно събрание на 18 февруарий 1901 г. Габрово, 1901.
- Отчет** на Управителния съвет за дейността през 1928 г. до осмото редовно годишно събрание на членовете на синдиката [Воден синдикат „Росица“ – Севлиево]. Севлиево, [1928].
- Отчет** на Управителния съвет на Лозаро-винарската кооперация „Грозд“ – с. Върбовка, Севлиевска околия за отчетната 1931 година; за 1936/1937 г.; за 1939/1940 г. Год. 15-та. Павликени, [1932, 1937, 1941]; за 1940/1941 стопанска година. [Севлиево, 1942].
- Паскалева 1967** : Паскалева, В. Из стопанското минало на Севлиево през Възраждането. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. 1844-1964, Т. 1. С., 1967, с. 13-30.
- Ползата** от пчелите. Из съчиненията на Т. Цеселски и др. Прев. и доп. М. К. Вачков. Търново, 1900 (Пчеларска библ. № 1) 3. изд. с прил. (Закон за пчеларството; Устав на пчеларското дружество в България; Устав на Пчелар. д-во „Пчела“ в с. Сухиндол) и Отдел за справки от М. К. Вачков. Варна, 1905.
- Попов 1942** : Попов, С. Севлиево (Физико-географски очерк). – В: Сб. Севлиево 1842-1942. Ч. 2. С., 1942, с. 12-17.
- Попов 1942а** : Попов, С. Севлиево и Севлиевско. Физ.-геогр. очерк. С., Севлиевско благотвор. култ.-просв. д-во Росица, 1936. (Библ. Росица. № 1).
- Правилник** за уредбата, управлението и вътрешния ред за осеммесечния женски професионален (стопански) курс, открит от Бона С. Рачева – Сухиндол. Севлиево, 1911.
- Проблеми** на българската градска култура. Т. 2. Институции – създатели на нова духовност. (Състав. Г. Симеонова). С., 2003, с. 203.
- Програма** за конкурсите по земледелието и скотовъдството през 1897 г. в Севлиево, Разград, Ески Джумая, Ямбол... под височайшото покровителство на Негово

Царско Височество Фердинанд I, княз български. С., М-во на търговията и земеделието, 1897.

Русинов 1993: Русинов, Р. Условните собствени имена (ергонимите) към названия на читалища, училища, дружества и др. в българския книжовен език през Възраждането // *Език и литература*, 1993, № 3-4, с. 117-118.

С. Х. С. 1941 : С. Х. С. Лозаро-винарска кооперация „Памид“ // *Развитие*, № 4, 1 февр. 1941.

Списък на дружествата в България, които имат устави, утвърдени от Минист[ъ]ра на вътрешните работи и народното здраве, съгласно закона за училищата и дружествата и съгласно чл. 2 от същия закон, могат да действуват в страната. С., 1927.

Стойков 1967 : Стойков, Р. Турски източници за миналото на Севлиево и Севлиево през XV-XVII в. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. 1844-1964. Т. 1. С., 1967, с. 221-240.

Съставянето на българското дружество от Червения кръст и дейността му от последната Сръбско-българска война. С., 1887, с. 6-7.

Табаков 1929 : Табаков, С. Град Сливен (Опит). Т. III. Ч. I. Икономичен развой; Ч. II. Народен бит, с. 67.

Тарифа за приходите от дървения материал, сечен от държавните гори, Закона за горите в Севлиевска и Габровска околии. 1903/1904. [Севлиево], 1903.

Устав на Акционерно дружество „Сухиндолска банка“ в Сухиндол. Русе, 1918.

Устав на Акционерно дружество Циглена фабрика „Напредък“ – Севлиево. Севлиево, 1925.

Устав на благотворителните дружества на Съюза на запасните подофицери в България. С., 1923, с. 46.

Устав на Брезнишкото ловджийско дружество „Ястреб“. Трън, 1897.

Устав на В.-Търновското музикално дружество „Кавал“ в гр. В. Търново. Велико Търново, 1898.

Устав на Водния синдикат „Грамадата“ гр. Габрово. Габрово, 1924.

Устав на Всестранната земеделска кооперация „Плуг“ в с. Стежерово, Свищовска околия. Свищов, 1922.

Устав на Второто акционерно спестително дружество „Бъднина“ в гр. Силистра. Силистра, 1897.

Устав на дружество „Родина“ на нисшите служители по горите в гр. Брезник. Брезник, 1929.

Устав на Дружеството на нисшите горски служители от Севлиевска околия „Стара планина“. Севлиево, [1928].

Устав на Дружеството на нисшия горски персонал – Габровска и Дряновска околии „Бузлуджа“ – Габрово, [1928].

Устав на Дружеството на птицевъдите от Севлиевска околия. Севлиево, [1928].

- Устав** на Дружеството на свършилите практически зимни и допълнителни земеделски училища в България // *Земеделски възпитаник*, с. Градница, Севлиево, № 2, 20 юли 1932; № 3, 20 авг. 1932.
- Устав** на Електрическа потребителна кооперация „Енергия“ – Севлиево, С., 1924.
- Устав** на Електр.[ическо] коопер.[ативно] дружество „1876 год.“ с. Батошево. Севлиево, 1924.
- Устав** на Електрическото акционерно дружество „Победа“ в Казанлък. Казанлък, 1912.
- Устав** на Занаятчийско дърводело-дюлгерско сдружение „Св. Ап.[остол] Тома“. Севлиево, 1926.
- Устав** на Икономическото дружество „Бъдъщност“ в Ст. Загора. Стара Загора, 1886.
- Устав** на Килифарската лозарска кооперация „Мискет“ – с. Килифарево, В. Търновско. Търново, [1905].
- Устав** на Кооперативно лозарско винарско дружество „Грозд“ гр. Ямбол. Ямбол, 1920.
- Устав** на Кредитната кооперация „Плут“ в с. Богатово, Севлиевска околия. Севлиево, [1927].
- Устав** на Кредитна кооперация „Съгласие“ в с. Хотница, околия Търновска. Търново, [1926].
- Устав** на Ловчийското стрелческо дружество „Сокол“ в гр. Русе. Русе, 1898.
- Устав** на Лозаро-винарското дружество – с. Сухиндол. Павликени, [1931].
- Устав** на Лозарско производително кооперативно дружество „Памид“ в гр. Севлиево. Севлиево, 1926.
- Устав** на Ломското гражданско читалище „Постоянство“ (Основано през 1854 г.). Лом, 1926.
- Устав** на Малкочевското читалище „Пробуда“ с. Малкочево, [Севлиевско]. Севлиево, 1912.
- Устав** на Околийското ловчийско-стрелческо дружество „Елен“ в гр. Казанлък. Казанлък, 1898.
- Устав** на Пещерското ученолюбиво дружество „Развитие“. Пловдив, 1895.
- Устав** на Потребителната кооперация „Съгласие“ в с. Полски Сеновец, Търновска околия. Търново, [1920].
- Устав** на Православното добротворно-просветително братство „Покров Пресветия Богородици“ в гр. Севлиево. Севлиево, 1925.
- Устав** на Севлиевската дружба в София. С., 1907, с. 3.
- Устав** на Севлиевски сговор в София. С., 1922.
- Устав** на Севлиевското акционерно дружество „Бъдащност“ в гр. Севлиево. Севлиево, 1914.
- Устав** на Севлиевското благотворително културно-просветително дружество „Росица“ в ст. София. С., 1929.
- Устав** на Севлиевското ловчийско дружество „Гълъб“ в гр. Севлиево. Севлиево, 1897.

- Устав** на Севлиевското ползотворно дружество „Развитие” в гр. Севлиево. Севлиево, 1897.
- Устав** на Стокенското еснафско-занаятчийско професионално сдружение „Смесена китка” – с. Стоките, Севлиево. Плевен, 1926.
- Устав** на Сухиндолската лозарска кооперация „Гъмза”. Сухиндол, Севлиево. Плевен, 1915. **Устав** на Сухиндолската лозарска кооперация „Гъмза”. Сухиндол, Севлиево, 1938.
- Устав** на Сърбеглийското читалище „Васил Левски” – с. Сърбеглий, Севлиево. Севлиево, [1924].
- Устав** на Съюза на свършилите нисши земеделски училища в България – с. Градница, Севлиево [1933]; 1935.
- Устав** на Табашкото спестовно дружество „Росица” в гр. Севлиево. Севлиево, [1898].
- Устав** на Търговското общарско дружество „Постоянство” на общарите в гр. Севлиево. Севлиево, 1899.
- Устав** на Ученическото просветително дружество „Пробуда” в с. Бяла-ряка, Севлиевска околия. Сухиндол, 1924.
- Устав** на Ученич[е]ското просветително дружество „Развитие” в с. Коевци, Севлиевско. Сухиндол, [1924].
- Устав** на ученолюбиво дружество „Развитие” – Враца. Враца, 1898.
- Устав** на Чадърлийското читалище „Климент” в с. Чадърлий, Севлиевска околия. Севлиево, [1924].
- Устав** на Чаирската лозаро-винарска кооперация „Димят” – с. Чаир, Търновско. Горна-Оряховица, 1927.
- Устав** на читалището „Трезвеност” в с. Сухиндол, Севлиевски окръг. Търново, 1889.
- Устав** на Шивашката кооперация за общи доставки „Съгласие” в гр. Русе (Основана в 1919 год.). Русе, [1930].
- Устав** на Шуменското акционерно спестително дружество „Бъдъщност”. Шумен, 1911.
- Цветков 2006** : Цветков, Ив. За историята на Сухиндол и развитието на банковото дело до средата на XX в. – В: Модернизацията на България и Габрово 1878-2006. Национална научна конференция, Габрово, 18-19 септ. 2006 г. Велико Търново, 2007, с. 106-112.
- Членска книжка и устав** на В.-Търновското музикално дружество „Лира”, клон на Българския музикален професионален съюз. Велико Търново, 1921.
- Шанов 1967** : Шанов, В. За наименованието на гр. Севлиево. – В: Сб. Севлиево и Севлиевският край. 1844-1964. Т. 1. С., 1967, с. 203-205.
- Юбилеен сборник 1896** : Юбилеен сборник на Сухиндолското читалище „Трезвеност”. 1870-1895. Мусина, печ. Селянин, 1896.
- Emblemes de la Croix-Rouge. Histoire.** – In: Wikipedia. L’encyclopedia libre.